

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

דמוקרטיה וחירות באתונה הקלאסית - 39490

תאריך עדכון אחרון 15-09-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר מתיאס שמידט

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: matthias.schmidt@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ימי ב' - 13:00 עד 14:00

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

התרגיל יעסוק באופי השיטה הדמוקרטית באתונה העתיקה כמקור לחופש פוליטי וחירויות אזרחיות אישיות כמו גם "זכויות" הפרט. במהלך התפתחותן של מערכות דמוקרטיות מתחילת המאה ה-6 ואילך הופצה "חירות" אינדיבידואלית וקולקטיבית כתכונת אופי החשובה ביותר של אתונה והחברה שלה. זכויות חופש הפרט - כמו חופש הביטוי, המחשבה והאמונה הדתית, שוויון זכויות והזדמנויות - נגזרו בנרטיבים השונים של המאה ה-5 מהיישום הפוליטי של חופש קולקטיבי במדינה דמוקרטית. - מקורות טקסטואליים וויזואליים רלוונטיים מז'אנרים שונים (היסטוריוגרפיה, טרגדיות, חיבורים פילוסופיים, חוברות פוליטיות, חוקים, כתובות, אמנות ואדריכלות) יקראו, יושקלו, ינותחו ויידונו על מנת להבין כיצד הושגה ויושמה חירות אישית בחברה דמוקרטית המתפתחת באתונה העתיקה שקידמה את החירות שלה. הסופית והמטרה הקרדינלי כערך (eleutheria)

מטרות הקורס:

התלמידים יחקרו מקורות יווניים עתיקים מהקשרים חברתיים-פוליטיים וספרותיים שונים של התקופה הקלאסית בהיסטוריה היוונית/אתונאית. עדויות המקורות ינותחו מנקודת מבט השוואתית בנוגע לשאלת יישום החופש האישי בחברה הדמוקרטית המוקדמת של אתונה. יזוהו אלמנטים מושגיים של "זכויות" וחובות אינדיבידואליות/קולקטיביות שהיו אופייניים לאתונה העתיקה וזהותה הקולקטיבית - כמו חופש הביטוי, המחשבה והאמונה הדתית, שוויון זכויות והזדמנויות, ודה-קרימינליזציה של התנהגות פרטית. התנגדות פנימית לדמוקרטיה האתונאית כמו גם המודל האלטרנטיבי של החברה הספרטנית יתפקדו כקבוצות בקרה לעמדות ולתפיסת העצמי האתונאים. משתתפי התרגיל יבינו כיצד הרעיון של חירויות אישיות וזכויות הפרט היה מאתגר כבר בעת העתיקה על ידי היררכיה, כוח וכפיפות. הם ידונו בערכם של מושגים עתיקים של חירות אישית עבור השיח המודרני על זכויות הפרט והקולקטיביות וכן על חירות/חופש חיובי ושלילי בחברה דמוקרטית. הם יפתחו טיעונים לקראת הערכה חיובית או שלילית של מושגים אתונאים רלוונטיים לשיח הפוליטי של ימינו. במהלך הקורס הסטודנטים יכירו מודלים ופיתוחים שונים של רעיונות פוליטיים ופילוסופיים יווניים כקודמים ליצירת מושגי חירות מודרניים.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

- * להבין את הרעיון של חופש הפרט כתוצאה מהתפתחויות פוליטיות וצבאיות באתונה של המאה ה-5 לקראת דמוקרטיה;
- * להבדיל בין חופש קולקטיבי לבין זכויות וחובות בפרט במערכת דמוקרטית ולהבין את התלות ההדדית ביניהם;
- * לקבוע רעיונות ותפיסות נורמטיביות של זכויות הפרט וחירות המתבטאים במקורות עתיקים בהקשרים ההיסטוריים שלהם;
- * להבין שיטות ביטוי באמנות ובספרות כמרכיבים ביצירת זהויות פוליטיות בדמוקרטיה האתונאית;
- * להבין כיצד הרעיון של חירויות אישיות וזכויות הפרט היה מאתגר כבר בעת העתיקה על ידי היררכיה, כוח וכפיפות;
- * להבין שהגנה על הדמוקרטיה תמיד הובנה כהגנה על חירויות הפרט ולהיפך;
- * להעריך את המשמעות והחשיבות של מושגים יווניים כקודמים לזכויות הפרט המודרניות ולקבוע את משמעותם הפוליטית כיום;
- * לפתח מודעות לאופי ולמטרות של שימוש במושגים עתיקים כקודמים למושגים מודרניים של זכויות

וחובות קולקטיביות ואינדיווידואליות;
* לבחור ולסנתז חומר מהרצאות וממקורות ראשוניים ומשניים מומלצים וכן ספרות מחקרית לשימוש בדיונים בעל פה ובכתב בנושאים מוגדרים.

דרישות נוכחות (%) :

100

שיטת ההוראה בקורס: הקריאה והניתוח של מקורות ראשוניים ומשניים בעלי אופי שונה (היסטוריוגרפיה, פילוסופיה, כתובות, חקיקה וחוזים וכן חפצים) והדיון במבחר ספרות מחקרית יזהו מושגים שונים של חופש הפרט ויצביעו על הקשר בין המשטר הפוליטי ומערכת זכויות הפרט בהבנה העצמית של האזרחים האתונאים. השוואה לחברה הספרטנית ה"אלטרנטיבית", שחזור של מתנגדים פנימיים לשיטה הדמוקרטית האתונאית והתבוננות במדיניות החוץ האתונאית יבדקו אם וכיצד הרעיונות האתונאים הללו מתאימים למציאות או אם הם היו קרובים יותר למבנה אידיאולוגי של זהות אתונאית. הממצאים יעומתו עם חשיבה פוליטית מודרנית כדי לראות אם מושגים מודרניים של זכויות וחופש הפרט נטועים בציוויליזציה האתונאית העתיקה. נשאל את השאלה האם הגישה המודרנית - הבנת החברה הדמוקרטית כדרך לקדם את הצורך והמטרות האינדיבידואליות ובכך להפוך חברות דמוקרטיות לחברות מסחריות ליברליות - מבוססת בעצם על המודל האתונאי של אינדיבידואליזם וקולקטיביזם, או אם ההתפתחות ההיסטורית חרגה אי שם בדרכה למודרנה מהמושג המקורי של האתונאים. - קריאות מקדימות לכל מפגש יופצו ויש להכין אותן מראש. בתרגיל - יתחלפו הרצאות, מצגות פאוור פוינט, דיונים בכיתה, עבודה קבוצתית ומצגות תלמידים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. הקדמה

1.1 הגדרות

1.1.1 מושגים חוקתיים: מעגל המערכות הפוליטיות (מטבולה/אנאקיקלויסיס): פוליביוס, היסטוריה 6.3-4

1.2.1 מושגים נורמטיביים: מהשתתפות פוליטית לחופש קולקטיבי ואינדיווידואלי

1.3.1 הגדרת אלמנטים נורמטיביים של זכויות וחירויות אישיות

2.1 שאלות מחקר

2.1.1 קיומן של זכויות חופש אישי/חירויות האזרח בעת העתיקה

2.2.1 חוק טבע וזכויות טבעיות - אינדיבידואליזם וקולקטיביזם - אוניברסליות ופרטקולריזם

2. דמוקרטיזציה באתונה העתיקה - לקראת חופש קולקטיבי ואינדיווידואלי

1.2 פרולוג: סמכות, כבוד אינדיבידואלי ואסון קולקטיבי: הומרוס, איליאדה, ספר 1 - אכילס מול הצבא היווני

2.2 צעדי דמוקרטיזציה: הטימוקרטיה של סולון - האיזונומיה של קלייסטנס - הרפורמה של תמיסטוקלס בלוחמה

3.2 "החוקה הטובה ביותר"

3.1.2 שלטון אינדיבידואלי מול השלטון הקולקטיבי (מלוכה-אריסטוקרטיה-דמוקרטיה): הרודוטוס, היסטוריות 3.80-83

3.1.2 דמוקרטיה כחוקה (אולי) הטובה ביותר: אריסטו, פוליטיקה 2 VI (p. 1317a 39 ואילך)

4.2 דמוקרטיה אתונאית, חופש פוליטי וזכויות הפרט

- 4.1.2 ניצחון החירות, או: מדוע אתונה כל כך חשובה: איישילוס, הפרסים 231-243
4.2.2 חוקים והצעות טובות: אוריפידס, המבקשות מחסה 382-510
4.3.2 אתונה, דוגמה להלאס: נאום ההספד של פריקלס (אפיטאפיוס): תוקידידס, המלחמה הפלופנסית 2.34-46

3. אופוזיציה, חלופות ופוליטיקת החוץ של הדמוקרטיה האתונאית
1.3 דמוקרטיה כחלוקה מחדש קולקטיבית של עושר אינדיבידואלי: פסאודו-קסנופון (האוליגרך הישן), חוקות האתונאים
2.3 ספרטה ו-"הכללים והמוסדות שלה שאינם תואמים את אלה של אחרים": תוקידידס, המלחמה הפלופנסית 1.73; 74.1; 75-77 (אריסטו, פוליטיקה: [6 II [19 39-1271b 1269a.p])
3.3 הצדקת הכוח במו'מ עם תשובי מלוס: תוקידידס, המלחמה הפלופנסית 5.85-113
4.3 כוח וערכים דמוקרטיים בוויכוח המיתילני: תוקידידס, המלחמה הפלופנסית 3.37-50
4. מסקנות וסיכום: דמוקרטיה, זכויות הפרט, זכויות אדם קדומות ומודרניות

חומר חובה לקריאה:

הקריאה הנדרשת בפועל (מסמכים, מאמרים, פרקי ספרים) תיקבע ביחס לנושאים הספציפיים של הקורס. כל פריטי הקריאה הנדרשת יפורסמו בבוא העת ב-page.moodle לקורס לפי סדר כרונולוגי בהתאם למהירות כושר העבודה שלנו במהלך הסמסטר. הרשימה הבאה כוללת פריטים או טקסטים המתמקדים בשאלת הדמוקרטיה והחופש הפרטני והקולקטיבי באתונה העתיקה וכן סקרים היסטוריים כלליים יותר המתייחסים לנושאים אלו ולנושאים קשורים בעולם היווני העתיק.

- כל הפריטים יפורסמו גם בקובץ "חומר קריאה" באתר moodle בסעיף "פריטים כלליים" (חלק מהפריטים זמינים גם באינטרנט דרך ספריית הר הצופים). משתתפי הקורס אינם חייבים לקרוא את כל הפריטים מראש, אך יהיה יעיל להכיר את הנושאים בהם עוסקים - ואולי לקרוא מאמר אחד או שניים על היבטים כלליים יותר ובעלי אופי של מבוא.

Joseph M. Bryant, *Moral Codes and Social Structure in Ancient Greece. A Sociology of Greek Ethics from Homer to the Epicureans and Stoics*, Albany, NY: State University of New York Press, 1996, chap. 4 III: The Classical Polis: Institutions and Normative Ideals, pp. 151-168 (on moodle).

Paul Cartledge, Matt Edge, "Rights', Individuals, and Communities in Ancient Greece", in: Ryan K. Balot (ed.), *A Companion to Greek and Roman Political Thought*, Chichester, England: Wiley-Blackwell, 2009, pp. 149-163 (on moodle; and online access via Mount Scopus Library).

Paul Cartledge, "Comparative Equal", in: Josiah Ober, Charles Hedrick (eds.), *Demokratia. A Conversation on Democracies, Ancient and Modern*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, pp. 175-185 (on moodle; and online access via Mount Scopus Library).

Edward E. Cohen, *The Athenian Nation*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000, chap. 3: An Ancient Construct: The Athenian Nation, pp. 79-103 (on moodle).

Edward E. Cohen, *The Athenian Nation*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000, chap. 4: A Modern Myth: The Athenian Village, pp. 104-129 (on moodle).

John W. Danford, *Roots of Freedom: A Primer on Modern Liberty*, Wilmington, Delaware: ISI Books, 2004, chap. 1: *Roots in Ancient Greece*, pp. 1-10 (on moodle).

Simon Epstein, "Direct Democracy and Minority Rule: The Athenian Assembly in its Relation to the Demos", in: Gabriel Herrman (ed.), *Stability and Crisis in the Athenian Democracy*, *Hl storia Einzelschriften* 220, Stuttgart: Steiner Verlage, 2011, pp. 87-102 (on moodle).

Cynthia Farrar, "Power to the People", in: Kurt Raaflaub, Josiah Ober, Robert W. Wallace (eds.), *Origins of Democracy in Ancient Greece*, Berkeley Los Angeles London: University of California Press, 2007, 170-195 (on moodle).

Moses I. Finley, "The Freedom of the Citizen in the Greek World" in: *Talanta* 7 (1976), p. 1-23 (repr. in: idem, *Economy and Society in Ancient Greece*, ed. B. Shaw and R. Saller, New York: Viking, 1982, pp. 77-94 (on moodle).

Dean Hammer, "Homer and Political Thought", in: Stephen Salkever (ed.), *The Cambridge Companion to Ancient Greek Political Thought*, Cambridge: Cambridge University Press 2009, pp. 15-41 (on moodle).

Mogens Herman Hansen, "The Ancient Athenian and the Modern Liberal View of Liberty as a Democratic Ideal", in: Josiah Ober, Charles Hedrick (eds.), *Demokratia. A Conversation on Democracies, Ancient and Modern*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, pp. 91-104 (on moodle; and online access via Mount Scopus Library).

Peter Liddel, "The Performance and Presentation of Obligations", in: idem, *Civic Obligation and Individual Liberty in Ancient Athens*, Oxford: Oxford University Press, 2007, pp. 210-308 (chap. 5).

Peter Liddel, "Democracy Ancient and Modern", in: Ryan K. Balot (ed.), *A Companion to Greek and Roman political thought*, Chichester, England: Wiley Blackwell, 2009, pp. 133-148 (on moodle; and online access via Mount Scopus Library).

Philip Brook Manville, *The Origins of Citizenship in Ancient Athens*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990, chap. 1: *Introduction: What Was Athenian Citizenship?* - pp. 3-34 (on moodle).

Martin Ostwald, "Shares and Rights: 'Citizenship' Greek Style and American Style", in: Josiah Ober, Charles Hedrick (eds.), *Demokratia. A Conversation on Democracies, Ancient and Modern*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, pp. 49-61 (on moodle; and online access via Mount Scopus Library).

Kurt A. Raaflaub, "Democracy, Oligarchy, and the Concept of the 'Free Citizen' in Late Fifth-Century Athens", in: *Political Theory*, Nov., 1983, Vol. 11, No. 4 (Nov., 1983), pp. 517-544.

Peter J. Rhodes, "Civic Ideology and Citizenship", in: Ryan K. Balot (ed.), *A*

-Companion to Greek and Roman political thought, Chichester, England: Wiley Blackwell, 2009, pp. 57-69 (on moodle; and> online access via Mount Scopus Library).

Robert W. Wallace, "Personal Freedom in Greek Democracies, Republican Rome, and Modern Liberal States", in: Ryan K. Balot (ed.), *A Companion to Greek and Roman political thought*, Chichester, England: Wiley-Blackwell, 2009, pp. 164-177 (on moodle; and> online access via Mount Scopus Library).

Robert W. Wallace, "Law, Freedom, and the Concept of Citizens' Rights in Democratic Athens", in: Josiah Ober, Charles Hedrick (eds.), *Demokratia. A Conversation on Democracies, Ancient and Modern*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, pp. 105-119 (on moodle; and online access via Mount Scopus Library).

Ellen Meiksins Wood, "Demos Versus 'We, The People': Freedom and Democracy Ancient and Modern", in: Josiah Ober, Charles Hedrick (eds.), *Demokratia. A Conversation on Democracies, Ancient and Modern*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, pp. 121-137 (on moodle; and online access via Mount Scopus Library).

חומר לקריאה נוספת:

הפריטים הביבליוגרפיים להלן נחשבים לקריאה נוספת במובן הרחב. הם כוללים הקדמות מקיפות כמידע רקע היסטורי בעיקר לנושא שלנו או מונוגרפיות על היבטים ובעיות כלליות מסוימות.
Introduction into the Study of Ancient History/Antiquity

Herman Bengtson, *Introduction to Ancient History*, transl. by: R.I. Frank and Frank D. Gilliard, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1970 (6th ed., Reprint 2019 - from a different time, but not outdated!).

Jerry Toner, *The Ancient World: Ideas in Profile*, London: Profile Books LTD, 2015.

General Introductions - Greek History
משה עמית, תולדות יוון הקלאסית, הוצאת ספרים ע"ש י.ל. מאגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים, ירושלים 1993.

Simon Hornblower, *The Greek World 479-323 BC*, London - New York: Methuen, 1983.

Robin Osborne, *Greece in the Making, 1200-479 BC*, London New York: Routledge, 1996.

General History - Athens and Sparta
Lukas de Blois, Robartus Johannes van der Spek, *An Introduction to the Ancient*

World, London, New York: Routledge, 1997, - part II: Greece, chap. 10 The Classical Period, pp. 95-128.

Paul Cartledge, *The Spartans. The World of the Warrior-Heroes of Ancient Greece, from Utopia to Crisis and Collapse*, New York: Vintage Books, 2002.

Thomas J. Figueira (ed.), *Spartan Society*, Swansea: The Classical Press of Wales, 2004.

Moses I. Finley, "Sparta", in: *idem, The Use and Abuse of History*, London: Chatto & Windus 1975, pp. 161-177.

Christian Meier, *Athens. A Portrait of the City in its Golden Age*, New York: Metropolitan Books - Henry Holt and Company, 1998.

Political Theory et al.

דוד אשרי, קניין לדורות. ההיסטוריונים יונים וכתיבת ההיסטוריה ביוון וברומא, עם הקדמה מאת אוסווין מרי, ערכה דבורה גילולה, הוצאת ספרים ע"ש י.ל. מאגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים, ירושלים 2004.

אפרים דוד, הדמוקרטיה הקלסית. התהוותה, תפקודה, עקרונותיה ותלאותיה באתונה, הוצאת ספרים ע"ש י.ל. מאגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים, ירושלים 2003.

Moses I. Finley, *Democracy - Ancient and Modern*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1996.

Moses I. Finley, *The Ancient Greeks. An Introduction to their Life and Thought*, New York: The Viking Press, 1966.

Josiah Ober, *The Athenian Revolution: essays on ancient Greek democracy and political theory*, Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1996.

Josiah Ober, Charles Hedrick (eds.), *Demokratia - A Conversation on Democracies, Ancient and Modern*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996 (collection of relevant articles).

Anton Powell, *Athens and Sparta. Constructing Greek Political and Social History from 478 BC*, London New York: Routledge, 2nd ed. 2001.

Kurt Raaflaub, Josiah Ober, Robert W. Wallace (eds.), *Origins of Democracy in Ancient Greece*, Berkeley Los Angeles London: University of California Press, 2007.

J.W. Roberts City of Sokrates. An Introduction to Classical Athens, London New York: Routledge, 1984.

Christopher Rowe, Malcolm Schofield (eds.), The Cambridge History of Greek and Roman Political Thought, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Stephen Salkever (ed.), The Cambridge Companion to Ancient Greek Political Thought, Cambridge: Cambridge University Press 2009.

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 90 %
נוכחות / השתתפות בסיור 10 %

מידע נוסף / הערות:

בקורס זה נלמדות ספרות קלאסית ומקורות בתרגומים לאנגלית או לעברית. אין צורך בידע ביוונית ולטינית.